

Чук Олена Вікторівна,
*к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ З КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ

У Господарському кодексі України корпоративні права визначені як права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами; під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав [1, ст.167].

Статутний капітал є невід'ємною умовою функціонування акціонерних товариств (АТ) та товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Тому, як видно з наведеного вище пояснення Господарського кодексу, корпоративні права можуть впливати із права власності на акцію акціонерного товариства (АТ); права на частку у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) або іншої юридичної особи, статутний капітал якої поділений на частки; права на вклад до статутного капіталу юридичної особи у разі, якщо капітал такої особи не поділений на частки.

При цьому, із законодавчого трактування корпоративних прав випливає, що вони складаються з права на управління, права на частку у прибутку (дивіденди) та права на майно при ліквідації. Слід зауважити, що права на управління та інші правомочності, наприклад право на отримання інформації про діяльність товариства, право на вихід з товариства, право передавати права (або частину прав), що надаються акцією, своєму представнику на підставі довіреності, відносяться до немайнових прав, а права на дивіденди та на майно при ліквідації – до майнових. Тому ці особливості слід враховувати при проведенні обліку та аналізу операцій з корпоративними правами.

Необхідно підкреслити, що корпоративними правами можуть володіти як фізичні особи, так і юридичні особи. Чим більшою часткою особа володіє у статутному капіталі підприємства, тим більшою є його можливість реалізувати право на управління підприємством. Абсолютизація влади починається від частки 20%, її наявність означає суттєвий вплив на діяльність підприємства. Якщо таку частку має одне підприємство в іншому, то маємо підприємство-інвестора та асоційоване підприємство. Зі зростанням такої частки більше 50% мова уже йде про контроль підприємством-інвестором діяльності дочірнього підприємства. Вочевидь, що у корпоративних відносинах беруть участь дві сторони: підприємство-емітент корпоративних прав та підприємство-інвестор. Ці особливості також слід враховувати при проведенні обліку та аналізу операцій з корпоративними правами.

Лише майнові корпоративні права уможливають проведення різних операцій з ними на різних етапах життєвого циклу корпоративних відносин: виникнення (емісії), зміни (продажу), припинення (анулювання) корпоративних прав. До операцій з корпоративними правами, що підлягають обліку і аналізу, слід віднести операції з придбання, наявності та купівлі-продажу цінних паперів (акцій); операції з формування статутного капіталу, розрахунки з учасниками; операції з нарахування, виплати та оподаткування дивідендів; операції з розподілу прибутку у формі виплати суб'єктам господарювання та фізичним особам дивідендів. Доречно додати, що операції з продажу корпоративних прав, часток у статутному капіталі оформлюють договором купівлі-продажу корпоративних прав. При цьому, від продажу корпоративних прав можна отримати інвестиційний прибуток.

Враховуючи особливості корпоративних відносин, фінансовий облік операцій з придбання корпоративних прав буде залежати від частки володіння та відбуватися з використанням таких рахунків: 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі» - як довгострокові фінансові інвестиції, якщо вони забезпечують суттєвий вплив на діяльність іншого підприємства (це згадані частки більше 20%, так звані асоційовані та дочірні підприємства); 142 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам» – як довгострокові фінансові інвестиції у випадку коли частка менша 20%, але є певна пов'язаність, наприклад, директори цих двох підприємств – батько й син; 143 «Інвестиції непов'язаним сторонам» – як довгострокові фінансові інвестиції у всіх інших випадках, коли немає 20% і немає пов'язаності; 352 «Інші поточні фінансові інвестиції» – як поточні фінансові інвестиції, у випадку коли корпоративні права планується продати протягом року з дати балансу.

Підсумовуючи вище наведене, слід зауважити, що відображення в бухгалтерському обліку знаходять лише операції з майновими корпоративними правами, зокрема правами на дивіденди (відсотки від прибутку) товариства; правами на одержання коштів, що підлягають розподілу між учасниками товариства після проведення всіх необхідних розрахунків при його ліквідації; правами на придбання та викуп акцій; правами при виході з товариства на одержання коштів, що дорівнюють вартості частки майна товариства, пропорційної частці учасника в статутному капіталі. Оскільки корпоративні частки в загальній сумі складають статутний капітал господарської організації, частку інвестора в статутному капіталі емітента корпоративних прав слід визнати важливим аналітичним показником.

Список використаних джерел:

1. *Господарський кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами). Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 01.12.2022).*